
Радослав Мишев / Radoslav Mishev

“ВОЕННОТО РЕШЕНИЕ” В АВСТРО-УНГАРСКАТА
БАЛКАНСКА ПОЛИТИКА 1908–1914 г.

*“The Military Decision” in Austria-Hungarian Balkan
Politic 1908–1914*

Summary: *Austria-Hungary’s foreign policy in the end of XIX and the beginning of the XX century, characterizes itself with different doctrines and methods. “The military decision” is a very often propagandized thesis for the politic against Serbia between 1908–1914, as Bulgaria finds a serious position in the strategic and military plans of Austria-Hungary against Serbia. Between 1914–1915, the destiny makes Bulgaria involved in the crucial and last phase of the “military decision”, but the victory turns out with local meaning.*

Key words: *“military decision”, Austria-Hungary, Bulgaria, General Conrad von Hiotzendorf*

Известна е тезата на Клаузевиц за войната като продължение на политиката с други средства и това се доказва от многобройните конфликти в международните отношения. Хабсбургската държава също има своето участие във войни, но след 1866 г. за нея настъпва дълъг мирен период. В края на XIX и началото на XX век Австро-Унгария е единствената велика сила, която не е водила войни, въпреки че провежда активна политика на Балканите. През тези години най-значителната проява на австро-унгарската армия е окупацията на Босна и Херцеговина в изпълнение решението на Берлинския конгрес и потушаването на местната въоръжена съпротива. Продължителният мирен период е благотворен за държавата, но войските нямат възможност да “изпробват” своите бойни възможности, докато другите велики държави поддържат перманентна военна готовност чрез колониални и други военни конфликти.

Принципите и целите на австро-унгарската външна политика са разнообразни и на тях са посветени многобройни изследвания. С оглед на темата на доклада тук ще обърна внимание на два фактора. Първо, във Виена традиционно се смята, че във външнополитическо отношение империята трябва да внимава и работи срещу държави, които се възприемат като ментори на подвластни на Хабсбургите националности – Русия, Сърбия, Черна Гора и Италия. Както пише С. Белър, честите унгарски и чешки вътрешнополитически кризи частично се

тушират и не водят до краха на империята. В това отношение фатални се оказват националните кризи, които излизат извън рамките на Хабсбургската държава и притискат монархията в безизходно положение “до стената”¹. Второ, многонационалният характер на Хабсбургската държава налага управляващите среди перманентно да балансират интересите на тази смесица от народи при запазване на централизма, чиято най-важна опора е армията. Последната е един от трите основни стълба на монархията – Католическата църква, държавното чиновничество и войската. Тази особеност усилва значението на военния въпрос, което не е характерно за повечето други велики държави². Военният фактор често пъти дава възможност негови представители да се опитват да дават концепции и предлагат решения по въпросите на външната политика. Най-пълната илюстрация на това течение виждаме в т.нар. “военна партия”. Нейната пропаганда се усилва особено много през периода от Анексионната криза до избухването на Първата световна война, когато нейни представители все по-често препоръчват “военното решение” като последно ефикасно средство за ликвидиране на сръбската заплаха и запазване на империята.

Отделни аспекти на темата са засягани в различни научни изследвания, посветени на сходна или по-обща проблематика. Милчо Лалков проследява и коментира концепцията на фелдмаршал Конрад фон Хьотцендорф за Балканите през съдбоносните 1906–1914 г.³ В друга студия е направен историографски преглед, разглеждат се военностратегическите аспекти на австро-унгарската политика на Балканите през този период⁴. По обясними причини сръбската и бивша югославска историография също обръща внимание на тези аспекти съобразно отношенията между Виена и Белград⁵. В този ред на мисли смятам, че има достатъчно пространство за анализирането на проблема в контекста на поставената тема с акцент върху ролята на България в схемата на “военното решение”.

Всъщност идеята за превантивната война има своята история в технологията на австроунгарската външна политика. В редица събития Австро-Унгария се изкушава да упражнява силов натиск – 1878, 1887–1888, 1908–1909 и 1912–1913 г. При всички тези случаи обаче не се стига по-далеч от т.нар. “военни тревоги” т.е. липсват откритите военни акции, характерни за тогавашните свръхсили. Също при тези случаи българският фактор намира сериозно място в стратегическите планове на австро-унгарските дипломати и военни експерти. През 1887–1888 г. Българската криза е причината за военното напрежение между Австро-Унгария и Русия. Дори през 1888 г., 6 седмици преди възкачването си на престола, бъдещият германски кайзер Вилхелм II изпраща до канцлера Бисмарк записка с предложение за превантивен удар срещу Руската империя и така се присъединява към становището на началника на Генералния щаб на германската армия генерал Валдерзее за необходимостта от превантивна

война срещу Русия. Разбира се, Бисмарк не споделя това мнение⁶. Колко е силна психозата и настроенята за подобно използване на военна сила се вижда и от манията на тогавашния австро-унгарски престолонаследник кронпринц Рудолф Хабсбург за превантивна война срещу Русия. Войнствените настроения срещу Италия също перманентно присъстват в начина на мислене и военните планове на австро-унгарския Генерален щаб. Независимо от факта, че двете държави са военнополитически съюзници от 1882 г. до избухването на Първата световна война, те строят военни укрепления по общата граница.

През 1889 г. Австро-Унгария уведомява германския си съюзник, че при война с Русия австро-унгарската армия ще атакува нейните съюзници на Балканите Сърбия и Черна гора. Освен това австро-унгарският Генерален щаб уведомява германските генерали, че ще бъде принуден да разчита и на сътрудничество с българската армия, като се имат предвид лошите отношения между София и Белград. По такъв начин, въпреки че между Австро-Унгария и България няма поети императивни задължения, започва вмъкването и зачитането на българския фактор във военностратегическите планове на дуалистичната монархия. От 1895 до есента на 1906 г. обаче общото министерство на външните работи се ръководи от граф А. Голуховски, който води предпазлива политика и идеите за превантивна война затихват и остават предимно в рамките на работните планове на Генералния щаб.

Годината 1906 отбелязва рязка промяна на австро-унгарската балканска политика. През октомври във върховете на дипломатическото и военно ведомство на дуалистичната монархия се извършват личностни промени, които открояват ядрото на т.нар. “военна партия”. Те са новият министър на външните работи граф А. Ерентал, военният министър Франц барон фон Шенаи и началникът на Генералния щаб генерал Конрад фон Хьотцендорф, имащ репутация на “ястреб” сред австро-унгарския военен елит. Новите ръководни личности смятат, че Австро-Унгария трябва да изостави предпазливата и съдържана външна политика на граф Голуховски и да се ориентира към по-енергична и експанзионистка политика на Балканите. Основното съдържание на тази политика е подготовката на анексията на Босна и Херцеговина. **Тези промени се отразяват и върху понятийния апарат на австро-унгарската дипломация и държавен елит. Дотогава доминира понятието превантивна война, което се използва най-често при конферирането на отношенията с Русия, а след това с Италия или някои балкански страни. След посочените промени и по-специално от Анексионната криза до Първата световна война в политическата лексика се налага ”военното решение”, като се има предвид силово решение на съперничеството с Кралство Сърбия.**

Междувременно в резиденцията на престолонаследника Франц Фердинанд двореца Белведере се създава истински “кабинет в сянка”, начело с приятеля на принца Александър Брош фон Аренау. В него влизат военните генерал

Конрад фон Хьотцендорф и Карл барон фон Бардолф, чешки аристократи като граф Отокар Чернин, принц Шварценберг, юристи и висши администратори като проф. Ламаш, публицисти и политици (Люгер). Към този кръг се присъединяват и значими представители на подвластните народи в лицето на унгарците граф Янош Зики и Йозеф Кришофи, румънците Юлиус Маниу, Аурел Попович, Александър Вайда-Воевод, хървати и др. Всички тези видни личности свързват надеждите си за развитието на Хабсбургската държава с бъдещия император⁷.

Сложните условия през Анексионната криза от 1908–1909 г. мотивират Австро-Унгария за пръв път да направи конкретни предложения към София – сключване на военнополитически съюз и обещание да не пречи на българско разширение в Македония. **Самите преговори са илюстрация и доказателство за българското присъствие в австро-унгарската схема на военното решение.** В хода на кризата и преговорите сръбският фактор осезаемо присъства. Свидетелство за това са преговорите в София {По инструкция на граф Ерентал} за съюз през декември 1908–януари 1909 г., когато се води истински двубой между руската и австро-унгарска дипломация за спечелване на България. На 17 октомври 1908 г. австро-унгарският дипломатически представител в София граф Дъглас Турн получава секретна инструкция да поддържа в София увереност, че България разполага с приятелска и сигурна опора във Виена. Това било важно поради напрегнатите българо-турски отношения и като допълнително средство за Виена да упражнява натиск над Високата порта. На 30 ноември 1908 г. германският канцлер Б. фон Бюлов инструктира своя посланик във Виена да препоръча на Австро-Унгария в случай на война със Сърбия да привлече България на своя страна. Германските инициативи в тази насока продължават на 12 и 16 декември с предложения до виенското държавно ръководство да удовлетвори Турция и да ангажира на своя страна Румъния, България и Гърция. Бюлов смятал, че на Румъния и България могат да се обещаят части от Сърбия. На 12 декември 1908 г. общият министър на външните работи граф А. Ерентал нарежда на прераствателя си в София да предложи на кабинета съюзяване.

Междувременно руската дипломация също се намесва с конкретни инициативи. В началото на декември 1908 г. руският дипломат А. Н. Щеглов идва с мисия в българската столица. Той и посланикът Сементовски-Курило предлагат на българската страна подпомагане на българските искания в Македония срещу съюз на София с Белград и Цетине против Австро-Унгария. Явно руската дипломация се оказва в много сложна ситуация. Ако се ангажира с подкрепа само за Сърбия губи България и обратно. Руските предложения не остават в тайна за виенската дипломация, тъй като някои български държавници я информират в очакване на австро-унгарската реакция. Началникът на дворцовата канцелария Добрович уверява Турн в приятелството на цар Фердинанд и правителството спрямо монархията и гарантира, че в случай на война на балкански

страни срещу дунавската монархия, България ще остане най-малкото неутрална, но не и противник. Същевременно военният министър генерал Данаил Николаев контактува с австро-унгарския военен аташе в София майор Хранилович. На този етап руското предложение е неприемливо за България и вероятно има само тактически характер. При условие че българската независимост е обявена чрез съгласувана акция с Австро-Унгария, в момента евентуално приемане на руското предложение неоправдано би компрометирало отношенията с дуалистичната монархия и оттам с Втория райх наред с напрежението между България и Турция. Всъщност реални условия за Балкански съюз настъпват по-късно. Описаните дотук събития обаче показват, че в края на 1908 и началото на 1909 г. се открояват контурите на важен етап в австро-руската борба за България.

След етапа на сондажите и предварителните разговори, в началото на януари 1909 г. австро-унгарската дипломация преминава към фазата на официални преговори за военнополитически съюз с България. На 1 януари 1909 г. при беседа с майор Хранилович генерал Д. Николаев изказва предпочитание към военна конвенция между двете страни. След инструкции от Ерентал на 3 януари, на 11 януари Турн предава на цар Фердинанд виенското съгласие България да се разширява към Пирот. Обсъжда се вариант на споразумение, според което при война на Австро-Унгария със Сърбия или на България с Турция, другата държава да съблюдава благосклонен неутралитет спрямо съюзницата си. Ако обаче се стигнело до война на Австро-Унгария или България срещу коалиция от Турция и Сърбия съюзените държави трябвало да си оказват военна помощ. След като на 11 януари Турн предава австро-унгарските условия на цар Фердинанд, последният препоръчва преговорите да се водят с русофоба и военен министър Д. Николаев и премиера Ал. Малинов, като се избягва министъра на външните работи генерал Ст. Паприков, защото бил русофил! При консултациите с германския си съюзник Австро-Унгария уточнява, че се преговаря за споразумение между Виена и София срещу Белград или против коалиция от Турция, Сърбия и Черна Гора. Ерентал уведомил Берлин, че ще избягва уточняването по втория случай, за да не се ангажира с обещания към България относно Македония. При евентуален конфликт на Австро-Унгария и България със Сърбия, Виена предлага българско разширение в района на Пиротско. Този вариант обаче се оказва недостатъчен за българските интереси. При това, както отбелязва английският посланик в София, ако България отиде с Австро-Унгария срещу Сърбия това означава осъждане на София от целия славянски свят. Всъщност София търси от Виена защита от Сърбия в случай на война с Турция. Затова на 21 януари Малинов декларира пред Турн симпатии към проекта, но иска доизясняване на австро-унгарската позиция към вариант на война между България и Турция или по-голям конфликт с няколко държави.

В подкрепа на виенската дипломация се включва и Берлин, като на 8-и януари 1909 г. канцлерът Бюлов отново съветва Австро-Унгария да спечели

България. Според него за княза няма да бъде тежко да обясни на своите българи, че най-трудния път за постигане на българските цели в Македония е чрез сключване на така хваления от Александър Изволски Балкански съюз. Между България и Македония не стои Австро-Унгария, защото над турска Македония стои сянката на туркофилските Великобритания, Франция и Русия. Междувременно Ерентал помолил германския посланик в София барон Ромберг да разубеждава българското правителство, че дуалистичната монархия има планове за Солун.

На 25 януари 1909 г. Ерентал предлага на софийския кабинет в случай на българо-турска война да задържа Сърбия, ако се наложи дори със сила. Освен това той се ангажира да повлияе над съюзника си Румъния да спазва благосклонен неутралитет към София. Заради последното обаче Румъния трябвало да получи известна териториална компенсация поради нарушеното равновесие. За това много настоявал кабинетът в Букурещ ако се стигне до български успех. Австро-Унгария декларира, че няма претенции в Македония и няма да пречи на българско разширение в тази посока. В хода на преговорите австро-унгарските дипломати дори обсъждат въпроса да покровителстват България срещу румънски компенсационни претенции. Накрая Ерентал предлага да се сключи военна конвенция.

Също на 25 януари 1909 г. поради военната опасност от Турция българското правителство нарежда мобилизация на 8-а Тунджанска дивизия и чрез своя посланик в Белград предлага сключване на политико-икономически съюз, за да се осигури на запад в случай на война и съобразно препоръките на руската дипломатия. От сръбска страна д-р М. Милованович отговаря, че Сърбия не престава да гледа на споразумение с България като първа и главна задача на бъдещето. Впечатлява обстоятелството, че този ход на българската дипломатия се прави в кулминационната точка на българо-австро-унгарските преговори. **Практически българското правителство води тройна игра, като лансира предложения до Австро-Унгария, Русия и дори Сърбия. Докато премиерът Малинов и генерал Николаев преговарят с граф Турн, генерал Ст. Паприков поддържа контактите с Русия.**

В случая цар Фердинанд и кабинетът Малинов проявяват далновидност, лавират между двете сили и в последна сметка залагат на Русия. След руското предложение от 2 февруари 1909 г., което спомага за решаването на българо-турския финансов спор Ерентал нарежда спиране на преговорите, но това не прекратява перманентните усилия на Австро-Унгария в България. **Цар Фердинанд има интерес от уреждане на неговото положение, а не от изостряне на обстановката и война. Пък и в момента водещите горещи точки на противоречия са между Австро-Унгария и Сърбия и Турция и България, а не между София и Белград. Евентуален съюз между Австро-Унгария и България би трябвало да бъде насочен предимно срещу Османската**

империя, а не главно срещу Сърбия. За опитната виенска дипломация не е тайна, че сърцевината на българските национални искания е Македония и други региони на Европейска Турция. В тази насока австро-унгарските анонси са твърде скромни, за да предизвикат сериозна реакция в София. Следователно една от причините за неуспеха на преговорите е нежеланието на Австро-Унгария да се обвърже с решително действие за отнемане на част от османското териториално наследство в Европа в полза на България. Германската дипломация също би била категорично против начало на събаряне на турското наследство в Европа, а всичко това в последна сметка е изгодно за руската дипломация. Сръбският историк Владимир Чорович сполучливо отбелязва, че в София преценяват, че са постигнали от Австро-Унгария възможното и без големи рискове се обръщат към другата страна⁸.

Следва междинният, но важен етап от 1909 до 1912 г., когато в сенките на уж рутинните дипломатически инициативи на великите сили на Балканите се водят реални преговори, родили като краен резултат Балканския съюз. Австро-Унгария се противопоставя на видимите усилия за балканско единодействие срещу Османската империя, но за нея до пролетта на 1912 г. остават в тайна преговорите и реалното сключване на съюза. След сигурните данни за неговото съществуване главните усилия на Австро-Унгария са насочени към разваляне на коалицията и недопускане на война срещу Турция. През тези години в политическата терминология се налага понятието военно решение, което се споменава много повече отколкото превантивна война. След избухването на Балканската война Австро-Унгария се надява тя да продължи дълго, като се имат предвид отбранителните качества на турските войници (демонстрирани през Руско-турската война от 1877–1878 г.). Бързите победи на балканските съюзници принуждават дунавската монархия в движение да променя своите инициативи. Основната цел на Виена е да всява раздори сред съюзниците и да постави бариера пред сръбските действия към Адриатика. Последното, наред с други причини, ще създаде фатални последици за Балканския съюз. Военното решение пряко се свързва главно с името на генерал Конрад фон Хьотцендорф.

От 27 до 30 октомври в австро-унгарското министерство на външните работи се провежда съвещание, на което се набелязват предстоящите задачи. На 30 октомври и 3 ноември Австро-Унгария депозира своята програма за съгласуване с Берлин. В отговор канцлерът Бетман Холвег обещава германска подкрепа. Най-важните положения на програмата включват виенско съгласие със сръбско териториално разширение, при условие че Белград не води анти-австрийска пропаганда, решителен отказ да се допусне Сърбия на Адриатическото крайбрежие, създаване на самостоятелна албанска държава, компенсации за Румъния и дори териториални предобивки за дуалистичната монархия.

На 8 ноември 1912 г. генерал Конрад лансира два варианта за действие. Първо, Австро-Унгария окупира Албания и предлага на силите от двете коа-

лиции създаване на автономна албанска държава. Това обаче можело да стане само ако нямало опасност от война едновременно с Русия, Италия и Балканския съюз. Второ, въоръжена изчаквателна позиция до удобен за Виена момент. Според Конрад това можело да стане и чрез локална австро-сръбска война. Висшите военни и клерикални среди в империята предлагат “военното решение”, докато висшите финансови среди, социалистите, Партията на независимостта, групата на Андраши и славяните са против военна намеса на империята. На 14 ноември във Виена се провежда военен съвет. На съвещанието началникът на Генералния щаб генерал Конрад настоява да не се избързва дипломатически срещу Сърбия преди армията да бъде готова. Планира се срещу Сърбия да съдействат 300 000 войници и офицери в три корпуса. Двестахилядна армия трябвало да се дислоцира северно от р. Дунав, а 100 000 войници между Тузла, Мостар и Рагуза (Дубровник). Генерал К. ф. Хьотцендорф заминава за Букурещ с цел да преговаря за съвместни действия. Междувременно в Румъния се усилват компенсационните настроения. Паралелно с това във Виена се създава впечатление, че императорът е предоставил повече права на престолонаследника, а оттам се увеличава влиянието и на военната партия. Външният министър Л. Берхтолд споделя с британския посланик, че няма да се действа срещу Сърбия преди завършването на Балканската война, но след нейното приключване ако не се подобрели отношенията с Белград следвало друго положение. Същевременно се открояват и разногласията между австро-унгарските управляващи кръгове. Императорът и Франц Фердинанд били за мирно урегулиране, докато, военната партия се обявява за война. Отстъпването на Сърбия от Адриатика усилва позициите на по-предпазливите среди.

Видни личности от военната партия смятат, че Австро-Унгария е допуснала грешка, като не се е намесила с военна сила. Според Йозеф Помянковски, военен аташе в Константинопол, Виена е трябвало с военно решение да предотврати избухването на Балканската война и оттам усилването на Сърбия, защото през 1912 г. рискът за световна война бил много по-малък, отколкото през 1914 г. През 1912 г. Русия все още не е готова с военната си програма, Италия е отслабена от войната с Турция, Румъния щяла да спази съюзническите си задължения, а Сърбия още не се е увеличила. Силно убеден в пропуснатите шансове е генерал Конрад фон Хьотцендорф, за когото Сърбия е корена на злото. През Втората балканска война дуалистичната монархия се изкушава от военни действия срещу Сърбия, но среща съпротивата на Германия, която залага на Румъния и Гърция. На 3-и октомври 1913 г. се провежда важно заседание на министърата, на което се изказват граф Берхтолд, граф Тиса, началникът на Генералния щаб Конрад. Отчитат се влошените позиции на монархията поради усилването на нейните противници Сърбия и Черна Гора. Според Берхтолд Лондонската конференция на посланиците, Букурещкия и Цариградския договор са създали лабилна база за развитието на Балканите. Министър-председателят

на Австрия граф Карл Щюрк споделя това мнение. Генерал Конрад е за неотложна война със Сърбия. Унгарският премиер обаче е против войната. След 15 дни Сърбия приема ултиматума да евакуира албанските територии, дадени от Лондонската конференция на Албания и министърът отхвърля предложението на Конрад за война. Генерал Конрад обаче остава докрай убеден, че е допусната фатална грешка. Той смята, че са пропуснати шансовете през 1908–1909 и 1912–1913 г. През 1913 г. Австро-Унгария не съумяла да използва последната възможност за военно решение срещу Сърбия, което се оказало фатално за бъдещето на Хабсбургската държава⁹.

Наистина Сърбия се увеличава двойно чрез Балканските войни и перманентно се афишира като водач на южните славяни и опонент на Хабсбургската държава. Затова от средата на 1913 г. Австро-Унгария три пъти иска подкрепата на Германия, за да удари Сърбия. През 1913 г. лично генерал Конрад 25 пъти предлага война¹⁰. При Втората балканска война Германия не разрешава на Австро-Унгария да помогне на България, което се оказва голяма грешка. Усилването на Сърбия обективно влошава позициите на Хабсбургската държава и противоречи на основополагащ принцип във виенската външна политика. След съвсем малко време Атина и Букурещ ще се преориентират към Антантата. В навечерието на Сараевския атентат Виена се опитва още един път да убеди Берлин в своите доводи. На 24 юни 1914 г. секретарят във външното министерство на Австро-Унгария Франц барон фон Мачеко изготвя меморандум до Берлин, който представлява прогнозен анализ за бъдещата политика на Хабсбургската държава в Югоизточна Европа. Според него руският панславизъм възприел много агресивни форми и централните империи трябва да се противопоставят на това. Румъния се откроява като несигурен съюзник поради Трансилванския въпрос и затова следвало да се привлече България. С оглед на това Мачеко предлага Германия да осигури необходимите финансови средства с цел да се убеди България да се присъедини към Централните сили.

През тези години се открояват две различни стратегии на великите сили. Държавите от Антантата стимулират и посредничат за формирането на Балканския съюз, докато Централните империи работят против съюза и за всяване на интриги с цел неговото разпадане. Дипломатията на Австро-Унгария и Германия предлага създаване на коалиция по оста Букурещ – София – Атина, но тя не се реализира. В съвсем близка перспектива България изпада в тежка изолация на Балканите. Наследството на двете цели на военнополитическите коалиции се изразява в разединени Балкани, като “надеждите“ на Централните сили Румъния и Гърция отиват към Съглашението, а България се включва към Виена и Берлин. В последна сметка през Първата световна война държавите от бившия Балкански съюз, без България, се проектират в рамките на Антантата, а Централните сили спечелват София.

Историята е поставила България в пресечната точка на интересите на две велики сили – Русия и Австро-Унгария. Докато между София и С. Петербург се сключва военната конвенция от 1902 г. и през 1910 г. се водят преговори за военнополитически съюз, между Австро-Унгария и България до Първата световна война няма военнополитически споразумения. Независимо от това, във военностратегически смисъл българският фактор намира сериозно място като съюзник в плановете на дунавската монархия, включително в рамките на т.н. “военно решение”. Дори военнополитическият съюзник на дуалистичната монархия Румъния и “приятелската” Гърция не изиграват такава роля в тази военностратегическа линия на Виена. От идеята за превантивна война на Австро-Унгария срещу Русия, Сърбия и Черна Гора по време на Българската криза (1885–1887 г.) до тезата за “военното решение” от Анексионната криза до Балканските войни, България перманентно се има предвид в стратегическите и военни плановете на дуалистичната монархия. Атенатът в Сараево и Юлската криза най-после наклонят везните в полза на “военното решение”, но то се оказва може би закъсняло и фатално погрешно. Съдбата въвлича България в последната фаза на “военното решение”, защото Австро-Унгария не можа самостоятелно да го реализира през 1914–1915 г. През есента и зимата на 1915 г. обединените армии на България, Австро-Унгария и Германия разгромяват Сърбия и Черна гора, но блестящата победа се оказва с локално значение. Обвързването на българските национални идеали с каузата на Централните сили ги повлече в бездната на поражението.

В теоретичен аспект “военното решение” е задължителен похват в палитрата от средства за въздействие в политиката на великите сили от Северно море до Тихия океан. Всяка от тях го е прилагала в определени моменти от своята външна политика, понякога неуспешно. В този смисъл възможностите за силови методи допълват характеристиката за устойчивостта на съответната държава. В повечето случаи големите империи успешно прилагат това средство. От пруско-австрийската война през 1866 г. до Първата световна война (1914–1918) Хабсбургската монархия не успява да отбележи успешен резултат.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Белър, С.** Кратка история на Австрия. София, Книгоиздателска къща Труд, 2009, с. 161.

² Вж. **von Hötendorf, C.** Private Aufzeichnungen. Erste Veröffentlichungen aus den Papieren des k.u.k. Generalstabs Chefs. Bearbeitet und herausgegeben von Kurt Pebal, Wien – München, 1977, s. 135.

³ **Лалков, М.** Балканите (1906 – 1914 г.) през погледа на фелдмаршал Конрад фон Хьотцендорф. – Военноисторически сборник (по-нататък ВИСБ.), 1983, № 2.

⁴ Преглед на историографията вж. у **Мишев, Р.** Военностратегически аспекти на австро-унгарската политика към България през Балканските войни 1912–1913 г. – В: **Мишев Р.** Балканската политика на Австро-Унгария 1867–1914 г. Сборник статии, В. Търново, Университетско издателство “Св. св. Кирил и Методий”, 2007, с. 130–134.

⁴ **Јовановић, В.** Проблем Блиског истока и пан-германска опасност, Београд, 1909; **Ћоровић, В.** Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку, Београд 1936; **Mitrović, A.** Prodor na Balkan. Srbija u planovima Austro-ugarske I nemačke 1908–1918; **Петровић, Н.** Заједнички аустро-угарски кабинет и Југословенско питање 1912–1918. – Отисак из Посебних издања Србске академије наука и уметности CDXVI, Одељење друштвених наука, књ. 61 – Југословенски народи пред први светски рат, Београд, 1967

⁵ **Каргър, М.** Тримата императори. Едно семејство, три империи и пътят към Първата световна война. София, Ера, 2010, с. 116.

⁶ **Фейтџо Ф.** Реквиџ за една загинала империя. Историја на разрушаването на Австро-Унгария. София, Кама, 2003, с. 138–139.

⁷ **Ћоровић, В.** Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку, Београд 1936, с. 252–253.

⁸ **Петровић, Н.** Заједнички аустро-угарски кабинет и Југословенско питање 1912–1918. – Отисак из Посебних издања Србске академије наука и уметности CDXVI, Одељење друштвених наука, књ. 61 – Југословенски народи пред први светски рат, Београд, 1967, с. 728–730.

⁹ **Каргър, М.** Пос. съч., с. 443.

¹⁰ **Белър, С.** Пос. съч. с. 167.

ЛИТЕРАТУРА

Белър, С. Кратка историја на Австрија. София, Книгоиздателска къща Труд, 2009.
Лалков, М. Балканите (1906–1914 г.) през погледа на фелдмаршал Конрад фон Хьотцендорф. – Военноисторически сборник (по-нататък ВИСб.), 1983.

Каргър, М. Тримата императори. Едно семејство, три империи и пътят към Първата световна война. София, Ера, 2010.

Мишев, Р. Военностратегически аспекти на австро-унгарската политика към България през Балканските войни 1912–1913 г. – В: **Мишев Р.** Балканската политика на Австро-Унгария 1867–1914 г. Сборник статии. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2007.

Фейтџо, Ф. Реквиџ за една загинала империя. Историја на разрушаването на Австро-Унгария. София, Кама, 2003.

Јовановић, В. Проблем Блиског истока и пан-германска опасност. Београд, 1909.
Ћоровић, В. Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку. Београд 1936.
Mitrović, A. Prodor na Balkan. Srbija u planovima Austro-ugarske I nemačke 1908–1918.

Петровић, Н. Заједнички аустро-угарски кабинет и Југословенско питање 1912–1918. – Отисак из Посебних издања Србске академије наука и уметности CDXVI, Одељење друштвених наука, књ. 61 – Југословенски народи пред први светски рат. Београд, 1967.

von Hötendorf, C. Private Aufzeichnungen. Erste veröfentlichungen aus den Papieren des k.u.k. Generalstabs Chefs. Bearbeitet und herausgegeben von Kurt Pebal, Wien – München, 1977.